

Autoreferat

Imię i nazwisko:

Marek Nahajowski

Doktorat:

2010 - uzyskanie stopnia doktora sztuki w dyscyplinie artystycznej Kompozycja i Teoria Muzyki, Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi.

Tytuł rozprawy doktorskiej:

Stylistyka sonat fletowych Johanna Joachima Quantza w kontekście jego traktatu „Versuch einer Anweisung die Flöte traversiere zu spielen”; promotor: dr hab. Ryszard Daniel Golianek

Zatrudnienie:

Okres	Nazwa pracodawcy	Stanowisko
od 2010	Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi; Katedra Teorii Muzyki	adiunkt
2003-2010	Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi; Katedra Teorii Muzyki	asystent

Osiągnięcie wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789):

monografia *Od Printza do Forkela. Wizje dziejów muzyki europejskiej w historiografii XVIII wieku*; Akademia Muzyczna im. G. I K. Bacewiczów w Łodzi; 2019; redakcja naukowa: prof. Ryszard Daniel Golianek; recenzja wydawnicza: dr hab. Alina Mądry, prof. UAM

Słowo wstępne

Początki mojego zainteresowania muzyką dawną, w szczególności osiemnastowieczną, wiążą się z okresem nauki w Liceum Muzycznym im. Ignacego Paderewskiego w Krośnie (1992-1998), kiedy to zafascynowały mnie twórczość kompozytorów baroku oraz walory brzmieniowe i ekspresyjne fletu podłużnego. Możliwość wykonywania na instrumencie historycznym utworów czasów Händla i Bacha w naturalny sposób wzbudziła zainteresowanie podstawami teoretycznymi tego repertuaru. Pragnąc zrozumieć istotę ówczesnej praktyki kompozytorskiej i wykonawczej, analizowałem partytury, czytałem prace naukowe na temat historii muzyki i kontrapunktu, a mając możliwość eksperymentowania przy szkolnym klawesynie samodzielnie usiłowałem przeniknąć zasady realizacji *basso continuo* i historycznych systemów temperacji.

Po ukończeniu krośnieńskiego Liceum Muzycznego zdecydowałem się na podjęcie studiów w zakresie teorii muzyki w łódzkiej Akademii Muzycznej (1998-2003), jednocześnie zgłębiając tajniki wykonawstwa historycznego na flecie podłużnym podczas licznych kursów mistrzowskich w Polsce i zagranicą (Anglia, Norwegia, Niemcy, Austria), a później podejmując naukę we wrocławskiej Akademii Muzycznej w klasie fletu podłużnego Tomasza Dobrzańskiego (2003-2007). Spośród zagadnień teoretycznych szczególnie interesowały mnie te związane z szeroko pojętą praktyką kompozytorską i improwizacją (harmonia, kontrapunkt, instrumentacja, analiza dzieła muzycznego), także w ujęciu historycznym.

Na proces kształtowania się mojej osobowości miało wpływ wielu wykładowców obu uczelni jak i muzyków, zbyt licznych, aby ich wszystkich w tym miejscu wymienić z nazwiska. Szczególne znaczenie dla kształtowania mojego warsztatu naukowego miała współpraca z Ryszardem Danielem Goliankiem, profesorem muzykologii, promotorem mojej pracy magisterskiej (*Syndrom melancholii w pieśniach Johna Dowlanda*), a później także rozprawy doktorskiej (*Stylistyka sonat fletowych Johanna Joachima Quantza w kontekście jego traktatu Versuch einer Anweisung die Flöte traversiere zu spielen*), zaś artystycznego - z Tomaszem Dobrzańskim, wybitnym znawcą problematyki wykonawczej muzyki średniowieczna, renesansu i baroku, który ukazał mi sposoby przełożenia opisywanych w historycznych traktatach koncepcji teoretycznych na interpretację muzyczną utworów.

W swojej pracy zawodowej zajmuję się przede wszystkim muzyką XVIII wieku, łącząc aktywność w obszarach nauki i sztuki. Obie sfery działalności traktuję w sposób równorzędny, co wynika z mojego dążenia do całościowego ujmowania problemów praktyki kompozytorskiej i wykonawczej.

W tym zakresie inspiracją są dla mnie biografie wielu teoretyków epoki oświecenia, takich jak Johann Mattheson, Johann Joachim Quantz czy Jean-Philippe Rameau, będących w równym stopniu uczonymi, twórcami i wirtuozami. Doświadczenie, jakim jest wykonywanie koncertów i branie udziału w nagraniach stwarza mi niepowtarzalną okazję do praktycznego weryfikowania koncepcji zawartych w dawnych pismach teoretycznych, a także inspiruje do dokładniejszego i bardziej wnikliwego spojrzenia w strukturę analizowanych partytur, co przekłada się na sposób prowadzenia przeze mnie pracy naukowej i pedagogicznej ze studentami.

1. Rozprawa habilitacyjna

Monografia *Od Printza do Forkela. Wizje dziejów muzyki europejskiej w XVIII wieku* - przedstawiona do oceny w ramach postępowania habilitacyjnego - stanowi zwieńczenie mojej dotychczasowej pracy badawczej nad estetyką utworów epoki Bacha, Händla i Haydna. Interesując się przede wszystkim zagadnieniami z zakresu praktyki wykonawczej, nurtowały mnie pytania dotyczące tego, w jaki sposób oświeceniowi teoretycy i historiografowie postrzegali miejsce dawniejszych i aktualnych stylów kompozytorskich na osi czasu oraz jakie były granice ich horyzontu muzycznego.

Jakkolwiek trzon monografii poświęcony został osiemnastowiecznym rozprawom muzykograficznym, zakres badań wyznaczają pierwsze próby stworzenia „ogólnej historii muzyki”, jakie miały miejsce w ostatnim dziesięcioleciu poprzedniego stulecia (Wolfgang Caspar Printz, Giovanni Andrea Bontempi), oraz ostatnie prace Johanna Nicolausa Forkela, publikowane w pierwszych latach wieku XIX. W przeciwieństwie do większości opracowań powstałych do tej pory, których autorzy wybrane aspekty oświeceniowej historiografii muzyki omawiali przede wszystkim w kontekście prądów filozoficznych epoki (szczegółowy przegląd literatury przedmiotu zamieściłem w pierwszym rozdziale swojej książki), zdecydowałem się przyjąć perspektywę repertuarową i stylistyczną, analizując ówczesne procesy odkrywania utworów dawniejszych i estetycznej ich oceny. Pozwoliło to zrekonstruować osiemnastowieczne sposoby periodyzacji historii muzyki, a jednocześnie zobaczyć, w jaki sposób muzykografowie odnosili się do współczesnych stylów muzycznych.

Przyjęta perspektywa badawcza skłoniła mnie do podzielenia rozprawy na sześć rozdziałów, poruszając się od zagadnień ogólnych ku szczegółowym. W pierwszym przedstawiłem stan badań oraz zarysowałem ogólny rozwój myśli muzykograficznej w okresie XVI-XVIII wieku, ze zwróceniem uwagi na poszczególne ośrodki oraz problemy komunikacji naukowej, wynikające z

odchodzeniem od łaciny, jako *lingua franca*, na rzecz języków narodowych. W rozdziale drugim zamieściłem omówienie źródeł literackich, stanowiących podstawę dla dalszych rozważań. Zostało to podyktowane koniecznością wskazania sposobów prowadzenia badań przez poszczególnych autorów, wskazania najważniejszych kręgów ich naukowych zainteresowań, a także zakresu problemowego ich prac. Zamieszczenie przeglądu rozpraw historiograficznych uznałem za istotne również z powodu braku całościowego opracowania tego rodzaju w dotychczasowej literaturze przedmiotu (pewną próbę podjęła jedynie Christiane Marianne Vorster w opublikowanej w 2013 roku pracy *Versuche von Musikgeschichtsschreibung in Zeiten musikalischer Kanonbildung*). W trzecim rozdziale przedstawione zostały zagadnienia dotyczące ogólnych koncepcji historiograficznych w XVIII wieku, a w szczególności te dotyczące genezy muzyki, prób periodyzacji dziejów i sposobu odnoszenia się do pozaeuropejskich kultur muzycznych (które znajdowały się jednak poza głównym nurtem ówczesnych badań).

Rozdziały czwarty, piąty i szósty stanowią główną część pracy. Podziału materiału zdecydowałem się dokonać zgodnie z ujęciem periodyzacyjnym często spotykanym w oświeceniowym piśmiennictwie muzykograficznym, a mianowicie z perspektywy zmieniających się systemów dźwiękowych (modalność grecka, modalność europejska, tonalność). Czwarty rozdział pracy, poświęcony muzyce starożytnej Grecji, rozpocząłem od przedstawienia osiemnastowiecznych polemik wokół sztuki antyku (*querelle des anciens et des modernes*). Ówczesny spór o wyższość kultury starożytnej nad współczesną i *vice versa* odbił się w Europie szerokim echem i jego ślady możemy odnaleźć w wielu pracach muzykograficznych. W dalszej kolejności zaprezentowałem osiemnastowieczne teorie na temat postaci greckich bogów i mitycznych herosów, które spletały się z dyskusjami na temat rozwoju cywilizacji i religii. W ostatniej części rozdziału przedstawiłem oświeceniowe interpretacje greckiej teorii muzyki (*harmoniai*, skale, rytmika) oraz prób odczytania i transkrypcji zachowanych utworów, a także dopasowania ich do aktualnych norm estetycznych (np. poprzez naginanie modalnych melodii do systemu dur-moll, czy dopisywanie partii *basso continuo*).

W rozdziale piątym podjąłem rozważania na temat muzyki powstałej w okresie określanym w XVIII wieku mianem *antiquo-moderna*. Termin ten, wprowadzony do dyskursu już w 1650 roku przez Athanasiusa Kirchera w słynnej *Musurgia universalis* odznaczał się jednak pewną niejednoznacznością. Część oświeceniowych badaczy za początek nowej epoki uznawała narodziny chorału. Inni autorzy pozostawali zaś wierni koncepcjom przejętym z XVI i XVII wieku, podkreślając rolę Guidona z Arezzo jako twórcy nowego sposobu notacji, a nawet polifonii (w tym ujęciu chorał stanowić miał pozostałość po monofonicznej muzyce greckiej lub hebrajskiej).

Analogiczny problem stanowiło wyznaczenie momentu końca epoki, którego dopatrywano się albo w powstaniu około 1600 roku *seconda pratica*, opery i *basso continuo* albo momencie krystalizacji w latach 1650-1700 systemu dur-moll i gatunków, takich jak aria czy sonata, co warunkowało osiemnastowieczny sposób percepcji i oceny dawniejszej twórczości kompozytorskiej. Z tych powodów konieczne stało się podzielenie rozdziału piątego na szereg podrozdziałów, poświęconych poszczególnym zagadnieniom o charakterze szczegółowym. W pierwszym z nich omówiłem ówczesne polemiki na temat kultury średniowiecza. W podrozdziale drugim skupiłem się na przedstawieniu osiemnastowiecznego postrzegania repertuaru monofonicznego (chorał, liryka rycerska), traktowanych jako osobny nurt w historii muzyki. W jego ramach przytoczyłem ówczesne transkrypcje i aranżacje pieśni trubadurów, truverów i minnesingerów. W trzecim podrozdziale zaprezentowałem próby zrekonstruowania wczesnych etapów rozwoju wielogłosowości (1450), zaś w czwartym - stan wiedzy muzykografów na temat polifonii renesansowej i sposoby estetycznej oceny utworów. W ostatnim podrozdziale skupiłem się na twórczości I połowy XVII wieku, która - co ciekawe - w epoce oświecenia cieszyła się mniejszym zainteresowaniem niż dzieła Giovanniego Pierluigiego da Palestrina czy Orlanda di Lasso.

W szóstym rozdziale przedstawiłem poglądy osiemnastowiecznych historiografów muzyki na twórczość traktowaną przez nich jako współczesną (*musica moderna*). Rozważania rozpocząłem do przytoczenia ówczesnych dyskusji na temat systemu tonalnego, a także przedstawienia rozkładu systemu modalnego w II połowie XVII wieku. W drugim podrozdziale omówiłem proces powstawania mitu wielkich kompozytorów, których postrzegano jako ojców-założycieli nowych stylów muzycznych (Cavalli, Carissimi, Stradella, Lully, Corelli). W trzecim podrozdziale przedstawiłem sposób postrzegania przez muzykografów drugiej połowy XVIII wieku stylu muzycznego pierwszej połowy tego stulecia. Problematyka ta szczególnie interesowała Burneya, który propagował określenie *Augustian Age*, identyfikując go z klasycznym, jego zdaniem, stylem włoskiej opera seria i kompozycji instrumentalnych czasów Händla. Burney był także jedynym autorem, który usiłował całościowo nakreślić przemiany estetyki muzycznej XVIII wieku. Kwestie te nakreśliłem w ostatnim, czwartym podrozdziale, opisując sposób postrzegania przez angielskiego historyka twórczości wybranych kompozytorów utworów wokalnych (Purcell, Händel, Gluck), kategorii *stile antico* w utworach kościelnych oraz poszukiwań wyznaczników nowoczesności w twórczości instrumentalnej czasów szkoły mannheimskiej i Haydna.

Swoją rozprawę zamknąłem zakończeniem, w którym zawarłem refleksję na temat wpływu myśli oświeceniowej na postrzeganie historii muzyki w epokach późniejszych (XIX-XXI w.) oraz problemu subiektywizmu dotyczącego każdej pracy historiograficznej, nie wyłączając własnej. W

ostatnich fragmentach książki zamieściłem aneks ze spisem przykładów nutowych i uwagami edytorskimi, bibliografię, indeks nazwisk oraz podsumowania w językach angielskim i esperanto.

2. Działalność naukowa

Moja dotychczasowa działalność naukowa jako teoretyka koncentrowała się przede wszystkim na badaniach wybranych aspektów kultury muzycznej XVIII wieku, których rezultaty przedstawiałem podczas wystąpień konferencyjnych i publikacji. Istotne miejsce w moim dorobku zajmują także tłumaczenia i redakcje przekładów historycznych traktatów na język polski.

W okresie mojej pracy zawodowej jako teoretyk opublikowałem łącznie trzy monografie (wszystkie w wydawnictwie macierzystej uczelni). Pierwszą z nich była książka *Syndrom melancholii w pieśniach Johna Dowlanda* (2005), będąca książkowym wydaniem mojej pracy magisterskiej, za którą otrzymałem w 2004 roku pierwszą nagrodę w XIV Ogólnopolskim Konkursie Prac Magisterskich w Gdańsku. W 2013 roku drukiem ukazała się zmodyfikowana wersja mojej rozprawy doktorskiej *Stylistyka sonat fletowych Johanna Joachima Quantza w kontekście jego traktatu „Versuch einer Anweisung die Flöte traversiere zu spielen”*, wydana pod tytułem *Sonaty fletowe Johanna Joachima Quantza. Między teorią a praktyką*. Za rozprawę tę otrzymałem w 2014 roku nagrodę główną w prestiżowym Konkursie im. ks. Prof. Hieronima Feichta. Trzecią monografię stanowi omówiona już punkcie pierwszym niniejszego autoreferatu rozprawa poświęcona historiografii muzyki w XVIII wieku, opublikowana w 2019 roku.

Istotne znaczenie dla mojej pracy miało także wydanie w 2012 roku polskiej edycji traktatu *Versuch einer Anweisung die Flöte traversiere zu spielen* (Berlin 1752) Johanna Joachima Quantza, jednego z najważniejszych źródeł dokumentujących XVIII-wieczną praktykę wykonawczą, stanowiącego, wbrew temu co mógłby sugerować tytuł, kompendium wiedzy na temat estetyki muzycznej epoki, a w szczególności stylów i gatunków muzycznych, praktyki kompozytorskiej, realizacji *basso continuo*, prowadzenia orkiestry, teorii afektów, ornamentacji, improwizacji. Książka ta ukazała się pod tytułem *O zasadach gry na flecie poprzecznym* i w 2014 roku doczekała się drugiej, poprawionej edycji. Moim wkładem było nie tylko dokonanie przekładu, ale także krytyczne opracowanie tekstu wraz z aparatem przypisów wyjaśniających poszczególne aspekty opisywanych przez Quantza zagadnień dotyczących teorii i estetyki muzyki jak i praktyki gry fletowej i na instrumentach smyczkowych (w czym pomogły mi moje doświadczenia jako muzyka specjalizującego się w wykonawstwie repertuaru osiemnastowiecznego).

W swoim dorobku posiadam także cztery redakcje prac naukowych: monografii Małgorzaty Grajter *Relacje słowno-muzyczne w twórczości Ludwiga van Beethovena* (2015), tomu *Między traktatem a mową uczyć w dźwięki przemienioną. Muzyka XVIII wieku w teorii i praktyce*, oraz dwóch krytycznych wydań historycznych traktatów (obu w polskim przekładzie Magdaleny Pilch) - *Zasad gry na flecie poprzecznym, flecie podłużnym i na oboju* Jacques-Martina Hotteterre'a Le Romain (2013) i *Szczegółowej i gruntownej szkoły gry na flecie* Johanna Georga Tromlitz (2018). Wygłosiłem również 16 referatów podczas konferencji o zasięgu ogólnopolskim, międzynarodowym oraz w formie wykładów otwartych. W swoich wystąpieniach podejmowałem zróżnicowaną tematykę, która dotyczyła: kultury muzycznej Łodzi, praktyki kompozytorskiej i wykonawczej muzyki XVIII wieku, rozwoju kontrapunktu w okresie renesansu, historiografii muzycznej, esperanckiej kultury muzycznej. Opublikowałem łącznie 12 tekstów w postaci artykułów w czasopismach naukowych i rozdziałów w pracach zbiorowych. Szczegółowy wykaz zamieściłem w dokumentacji. Swoje dalsze plany rozwoju naukowego wiąże z badaniami esperanckiej kultury muzycznej, a w szczególności takimi zagadnieniami, jak: poetyka muzyczna utworów powstałych do tekstów w *Lingvo Internacia*, związki tego repertuaru z ideami Ludwika Zamenhofs (w tym dotyczącymi sprawiedliwości językowej i kulturowej), esperancka terminologia muzyczna i możliwości wykorzystania tego języka w pracach naukowych z zakresu muzykologii i teorii muzyki.

3. Działalność artystyczna

W przeciągu 16 lat swojej pracy artystycznej (od 2003 roku) w moim dorobku znalazło się 6 płyt CD nagranych z zespołami Ars Cantus i Klub św. Ludwika (szczegółowe informacje w załączniku) oraz dwie płyty solowe z fantazjami fletowymi Georga Philippa Telemann (2014, RecArt 0009) i suitami fletowymi op. 35 Josepha Bodina de Boismortiera (2017, RecArt 0026). Szczególnie ważnym jest dla mnie ostatnie nagranie, stanowiące pierwszą na rynku fonograficznym realizację op. 35 Boismortiera w wersji na flet podłużny solo. W swoim dorobku posiadam także liczne koncerty jako solista i kameralista. W przeciągu swojej kariery występowałem z wieloma zespołami muzyki dawnej (m.in. Wrocławska Orkiestra Barokowa, Il Tempo, Concerto Polacco, Royal Baroque Ensemble, Capella Regia Polonia, Ars Cantus, Diletto, Umbraculum, Filatura di Musica, Klub św. Ludwika, Yełdyryn), wykonując repertuar epok średniowiecza, renesansu i baroku, a czasami także współczesny. Swoje umiejętności prezentowałem na wielu festiwalach (m.in. Pieśń Naszych Korzeni, Festiwal Światła, Forum Musicum, Kromer Festival) i prestiżowych salach koncertowych (sale filharmoniczne, Zamek Królewski w Warszawie, Zamek na Wawelu). Szczegółowe informacje na temat działalności artystycznej zamieściłem w stosownej tabeli,

zawierającej listę ważniejszych koncertów solowych i kameralnych, wykonanych przeze mnie od 2010 roku.

4. Działalność pedagogiczna i organizacyjna

W okresie swojej aktywności naukowej i artystycznej byłem współorganizatorem i członkiem komitetu naukowego trzech konferencji o zasięgu ogólnopolskim (*Między traktatem a mową uczuć w dźwięki przemienioną. Muzyka XVIII wieku w teorii i praktyce*, Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi, 2014; III Sympozjum Naukowe *Od źródła do muzycznej interpretacji*, UMFC, 2014) i międzynarodowym (*Modality in Music*, Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi, 2019). Prowadziłem także warsztaty z zakresu gry na flecie podłużnym i interpretacji muzyki renesansu i baroku podczas Forum Muzyki Dawnej na UMCF (w latach 2011-2015), Ogólnopolskich Letnich Warsztatów Muzyki Dawnej w Kaliszu (w latach 2010-2017) i podczas Spotkań z Muzyką Dawną w Gorzowie Wielkopolskim (w latach 2010-2014).

5. Nagrody

W latach 2004-2019 otrzymałem za swoją działalność naukową cztery wyróżnienia. Pierwszym z nich pierwsza nagroda na Ogólnopolskim Konkursie Prac Magisterskich w Gdańsku (2004). Dwukrotnie otrzymałem nagrody J.M. Rektora Akademii Muzycznej im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi (III stopnia w roku 2010 i II stopnia w roku 2013), a 2014 roku nagrodę główną w prestiżowym Konkursie im. ks. prof. Hieronima Feichta za rozprawę *Sonaty fletowe Johanna Joachima Quantza. Między teorią i praktyką* (Łódź 2013) oraz polskie tłumaczenie jego traktatu opublikowane pod tytułem *Zasady gry na flecie poprzecznym* (Łódź 2012).

Podsumowanie

Najważniejszym obszarem mojej dotychczasowej aktywności była muzyka XVIII wieku. Łącząc działalność teoretyka i instrumentalisty prowadziłem badania nad praktyką wykonawczą i szeroko pojętą estetyką muzyczną tej epoki, w tym także ówczesną refleksją historiograficzną. Rozprawa *Od Printza do Forkela. Wizje dziejów w muzyki w historiografii XVIII wieku* stanowi jej ukoronowanie i jest zarazem zwieńczeniem mojej eksploracji repertuaru i oświeceniowej myśli teoretycznej. Koncepcje filozoficzne tego okresu stanowią dla mnie także punkt wyjścia dla planowanych interdyscyplinarnych badań z zakresu teorii muzyki i interlingwistyki, poświęconych esperanckiej kulturze muzycznej.